

Inhoud

Voorwoord	v
Inleiding	vii
Omschrijving van het onderzoeksobject	vii
Stand van het onderzoek	viii
Aard van het bronnenmateriaal	xii
Structuur van de tekst	xiv
Methodologische uitgangspunten bij de reconstructie van klokreeksen	xv
DEEL I. DE EUROPESE LUID- EN BEIERCULTUUR	1
I. De handbel van de Egyptische en Keltische monniken	4
I.1. Historische ontwikkeling	4
I.2. Uitzicht	6
I.3. Muzikale aspecten	7
II. De Europese luidklok	10
II.1. Historische ontwikkeling	10
II.2. Oorsprong	15
II.3. Muzikale aspecten	17
<i>Muzikale aspecten in teksten over luidklokken</i>	17
<i>Organologische betekenis van bewaard gebleven luidklokken</i> ..	20
<i>Het samenklinken van luidklokken</i>	21
III. Beieren op luidklokken	24
III.1. Sporen van beierpraktijk in de 12 ^{de} en 13 ^{de} eeuw	24
III.2. De beierpraktijk in de 14 ^{de} eeuw en 15 ^{de} eeuw	36
<i>Geografische verspreiding</i>	36
<i>Aanleiding, plaats en tijd van het beieren</i>	37
<i>Het statuut van de beieraars</i>	41
III.3. De techniek van het beieren	42
<i>Op welke klokken?</i>	42
<i>Beierinfrastructuur</i>	44
<i>Werden bij het beieren ook hamers gebruikt?</i>	48

INHOUD

III.4.	Muzikale aspecten	50
III.5.	Mogelijke oorsprong van het beieren in West-Europa.....	52
 DEEL II. CYMBALA		 57
IV.	Het handbespeelde cymbalaspel	60
IV.1.	Oorsprong en naamgeving.....	60
IV.2.	Iconografische bronnen	64
IV.3.	Documentaire bronnen	68
IV.4.	Muzikale aspecten	69
IV.5.	Fantasie of werkelijkheid?	71
V.	Het klokkenrad.	73
V.1.	De oudste bronnen	73
V.2.	Geschiedenis en gebruik.....	74
V.3.	Soorten klokkenraderen in de iconografie.....	77
V.4.	Muzikale aspecten	80
VI.	Auditief signaal en muziek in indooruurwerken	82
VI.1.	De vroegste auditieve signalen in wateruurwerken	82
VI.2.	Het wateruurwerk als kloosterwekker	89
VI.3.	Vermeldingen van muzikale uurwerken in de 13 ^{de} eeuw	96
VI.4.	Middeleeuwse afbeeldingen van muzikale wateruurwerken	98
VI.5.	De uitvinding van het raderuurwerk.....	104
VI.6.	Algemene vermeldingen van muzikale raderuurwerken	107
VI.7.	Iconografie van muzikale raderuurwerken	116
VI.8.	Vermeldingen en beschrijvingen van concrete muzikale raderuurwerken	123
 DEEL III. VAN UURSLAG TOT TORENMUZIEK		 133
VII.	Het torenuurwerk en zijn voorslag	136
VII.1.	De openbare uurklok en haar bediening	136
VII.2.	Ontstaan en ontwikkeling van de voorslag	147
	<i>De vroegst bekende vermeldingen van de term voorslag</i> <i>(ca. 1380)</i>	147
	<i>Mogelijke voorstellen op één klok (ca. 1370-1390)</i>	149

INHOUD

<i>Vroege voorstellen op twee klokken (1377-1391)</i>	153
<i>Vroege voorstellen op drie klokken (1393-1430)</i>	162
<i>Latere premuzikale voorstellen (1430-1470)</i>	169
VIII. De melodische voorslag (1460-1530)	178
VIII.1. Melodische voorstellen in Engeland	178
VIII.2. Melodische voorstellen op het Europese continent	187
IX. Musiceren op torenklokken	225
IX.1. Muzikaal beierspel op luidklokken in Duinkerke	225
IX.2. Muzikaal beierspel op luidklokken in Aalst, Antwerpen en Hulst	228
<i>Kronieken en mythen</i>	228
<i>Feitelijke elementen</i>	235
IX.3. Muzikale reeksen luid- en beierklokken van Geert van Wou in Hamburg en Utrecht	241
IX.4. Beiaardspel op voorslagklokken	255
IX.5. Verklaringen voor het ontstaan van de beiaard in de Lage Landen	273
Synthese en slotbeschouwing	277
Het bronnenprobleem	277
Luiden en beieren op torenklokken	277
Muzikale inoourwerken	278
De publieke tijdaanwijzing en haar voorslag	279
Melodische voorstellen	281
Beiaardspel op voorslagklokken	283
Enkele slotbemerkingen	285
Bijlagen	287
Bijlage 1. Gewicht en toonhoogte van luidklokken	287
Bijlage 2. Gewicht en toonhoogte van speelklokken	288
Bijlage 3. Chronologisch overzicht van muzikale inoourwerken, 13 ^{de} -15 ^{de} eeuw	289
Bijlage 4. Chronologisch overzicht van premuzikale voorstellen in torenuurwerken, 4 ^{de} kwart 14 ^{de} eeuw tot ca. 1460	291

INHOUD

Bijlage 5. Chronologisch overzicht van muzikale voorstellen in torenuurwerken, al dan niet voorzien van handspeel, ca. 1460 tot ca. 1530 ...	296
Bijlage 6. De ontwikkeling van verschillende klokgebruiken tot het beiaardspel (12 ^{de} -16 ^{de} eeuw).....	303
Bijlage 7. Een mogelijk ontwikkelingspad van beierspel naar beiaardspel, geïllustreerd aan de hand van beierpraktijken uit de 20 ^{ste} eeuw	304
<i>Fase 1. Direct contact tussen de beieraar en de klepel</i>	305
<i>Fase 2. Klepeldraad met een loshangend uiteinde</i>	306
<i>Fase 3. Klepeldraad die bevestigd is aan een vast punt</i>	307
<i>Fase 4. Kruisdraad met een loshangend uiteinde</i>	308
<i>Fase 5. Kruisdraad die bevestigd is aan een hefboom</i>	309
<i>Fase 6. Stokkenklavier</i>	310
<i>Variant: katrolverbinding</i>	312
Bibliografie.....	315
Summary.....	339
Register van persoonsnamen	343
Register van plaatsnamen	351
Afbeeldingen in kleur	355